

REGISTERBLAD

Namn: Lars Hjelm

Datum: 2004-02-24

Område av riksintresse för naturvård i Uppsala län

Områdesnummer: NRO 03 011

Områdesnamn: ÖSTRA HÅLLNÄSKUSTEN (inklusive 5 delområden)

Kommun: Tierp

Kartblad: 13 I SV, 13 I SO. Mittpunkt: 13I lf, delområde a 13I 3d 43, b 13I 2e 40, c 13I 2d 23, d 13I 1e 13, e 13I 1e 43

Area: Ca 15 000 ha (delområde a 520 ha, b 450 ha, c 150 ha, d 130 ha, e 580 ha)

Naturgeografisk region: 26 Skogslandskapet närmast söder om norrlandsgränsen

Naturvetenskaplig kust/havsregion: VI Ålands hav

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Slätt med relativ höjd lägre än 20 m.

Riksvärde:

Skog	Barrblandskog Lövskog Löv-barr-blandskog Naturskog Tallskog	Flora Fauna
Myrkomplex	Topogent kärr Småsjöar Svagt välvd mosse	Flora Fauna
Odlingslandskap	Naturbetesmark	Flora

Värdeomdöme: Östra Hållnäs-kusten med nedanstående delområden representerar en mångformig naturtyp med allt ifrån naturskogar, odlingslandskap med naturbetesmarker, skilda former av våtmarker, främst extremrikkärr, flack landhöjningskust med aktiv avsnörning av havsvikar, småskalig skärgård och marina strandängar. Området har ett rikt växt- och djurliv med ett flertal arter från svenska rödlistan och EU:s art- och habitatdirektiv.

a) Hållen: Representativt och väl bevarat odlingslandskap med små åkrar, naturbetesmarker, stenmurar och odlingsrösen.

b) Svartbådan-Vedlösaviken: Området representerar en mångformig naturtyp av barrskogsmarker med en mosaik av olika våtmarker. Både skogen och våtmarkerna har många intressanta inslag vad gäller flora och fauna.

c) Hällefjärd: Våtmarksområdet har stora naturvärden p.g.a. orördhet, storlek, mångformighet, representativitet samt biologiska värden. I Hållnäs finns flera områden av liknande karaktär, men inte så klart utbildade som här. Hällefjärdsområdet (Hällefjärd, Gubbenshällsjön m.fl.) är ett myrkomplex bestående av flera små till medelstora kalkkärr i anslutning till små mosseytor. Våtmarkerna är botaniskt rika och området är även zoologiskt värdefullt.

d) Strönningsvik: Våtmarksområdet är botaniskt intressant som myrkomplex med en mångfald biotoper däribland stort inslag av rikkärr. Området hyser flera sällsynta eller hotade växt- och djurarter.

e) Bondskäret-Ängskär: Området karakteriseras av småbrutna skogs- och odlingsmarker. Skogen utgörs av äldre barr- eller blandskog. Odlingsmarkerna består mestadels av örtrik naturbetesmark rik på ädla lövträd, bl. a. hamlade askar.

Huvudkriterier:

- A Framstående och väl dokumenterade exempel på landhöjningskust
- B Väsentligen opåverkade naturområden
- C Hotade och sårbara biotoper och arter
- D Områden med mycket rik flora/fauna

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområden, betydelse för flora och fauna, orördhet

Förutsättningar för bevarande: Områdets värde ligger i dess mångformighet och relativa orördhet. Skogsbruket bör regleras i viss omfattning när det gäller slutavverkning, dikning, vägdragning liksom annan exploatering i form av bebyggelse eller andra liknande företag. Fortsatt jordbruksdrift med åkerbruk, naturvårdsinriktad betesdrift och skötsel av landskapselement samt restaurering av igenvuxna betesmarker, ängar och landskapselement föreslås. Jordbruksmarkernas värden kan påverkas negativt av upphörd eller vikande hävd av åkermark, naturbetesmark och landskapselement, tillförsel av näringsämnen och gifter i anslutning till landskapselement och på naturbetesmarker, igenväxning, plantering av träd eller energigrödor på jordbruksmark, bebyggelseexploatering, täkt, rensning av naturaliserade diken och nydikningar. Bevarandet av våtmarkernas värde kräver att områdets hydrologi skyddas mot dränering, vattenreglering, dämning och torvtäkt. Avverkning av sumpskogar, skogar på fastmarksholmar och i kantzoner bör inte utföras.

Säkerställande: Bondskäret-Ängskär, området mellan Rödhäll och Örnstenen och Skaten-Rångsen är naturreservat. Reservatsbildning pågår för Djupfjärd och Slada. Bleckan-Söderören och Svartören är fågelskyddsområden. Området mellan Rödhäll och Örnstenen, Bondskäret-Ängskär, Bleckan-Söderören, Djupfjärd, Slada, Strönningsvik, Skaten-Rångsen, Romsmaren och Göksnåre är Natura 2000- områden. Klass I och II i Länsstyrelsens naturvårdsprogram, flera klass 1 – områden i Länsstyrelsens våtmarksinventering.

Områdets huvuddrag: Området vid nordvästra Öregrundsgrepen ("Hållnäs-kusten") är en synnerligen mångskiftande kombination av natur och bygd i kustmiljö. Den flacka kusten präglas av den kraftiga landhöjningen och moränens höga kalkhalt (som uppgår till ca 40 %), vilka tillsammans med det exponerade läget mot öppna havet i nordost, skapar unika förhållanden för floran. I området har ett antal kärllväxtarter sin nordliga utbredningsgräns i landet. Därtill kommer stora värden ifråga om fågel- och annat djurliv (nötkråka, gölgröda, utter) samt sällsynt goda möjligheter att se resultaten av landhöjning genom ca 1500 år upp till 7-metersnivån.

Ytterskärgården är ganska gles och spridd men innehåller ögrupper rika på sjöfågel, särskilt O-NO om Klungsten (delvis fågelskyddsområde). Innerskärgårdar med blockrika, gran- eller blandskogsklädda öar bildar stora avskilda, ännu i stor utsträckning orörda system av öar, halvöar och uddar, i synnerhet mellan Rödhäll och Kilsjär samt utanför Skaten, ofta med rik, lundartad örtflora. Här och var har lövdominerade strandlundar bildats, mest uttalat på Örnstenen (N om Kilsjär).

Den oerhört sönderbrutna strandlinjen medför en väldig rikedom på strandtyper. Landhöjning i förening med istrycket skapar ansenliga ytor av naturliga kalkrika strandängar med mycket artrik flora. Flera för sydligaste Bottenhavet-Ålands hav- stränderna unika växtformer har sina huvudtillhåll på sådana ängar. Vid Böleåns mynning finns därtill strandängar på sand med starkt avvikande flora.

Längs hela kuststräckan finns vikar, sund och flador på väg att avsnöras från havet, samt nybildade myrar och tjärnar på 1-2 m höjd, i vilka kalkkärrvegetation börjar vinna insteg.

Högre upp, ca 5 m.ö.h., ligger de bäst utbildade kalkkärren (där blekeutfällning förekommer), i regel omgivna av en basisk, lågproduktiv tjärn med alggyttjebotten och kransalgvegetation. Ett tiotal nästan helt opåverkade rikkärrsystem, sinsemellan olikartade, finns i området. De största rikkärren ligger kring Strönningsvik och Hällefjärd, det senare genom sin avrinning mot den närbelägna, nästan avsnörda Barksnårsfjärden, är mycket intressant också ur successionssynpunkt. Likartade exempel i mindre skala finns i kustavsnittet mellan Rödhäll och Kilskår. Andra myrkomplex ger sällsynta möjligheter att jämföra olika myrtyper inom ett litet område (t.ex. Gubbenshöllsjön-Kråkmar-Björnängen och myrarna O-NO om Göksnåre). Gölgroda finns regelbundet i dessa myrar alltifrån havets nivå, och här ligger tyngdpunkten i dess starkt begränsade svenska utbredning.

Naturskog finns trots avsevärda hyggen ännu på många håll inom området och har på vissa håll urskogsliknande drag, bl.a. i de nämnda innerskärgårdarna och i markerna NO om Slada. I dessa skogar finns rödlistade kryptogamer som ringlav, grön sköldmossa, aspgelélav och asphättemossa samt skalbaggar, aspplintbock och aspraktbagge. I skogarna NO om Slada finns dels rika guckuskobestånd, dels gammal gran- aspskog med mycket rik och säregen svampflora. Här kan nämnas brandtaggschamp, brandmusseron och kandelaberschamp.

a) Hållen utgör ett representativt och väl bevarat ålderdomligt och småbrutet odlingslandskap med små åkrar, naturbetesmarker, stenmurar och odlingsrösen. Vanliga typer av naturbetesmarker är annan träd- och buskbärande hagmark och annan öppen äng. Växtsamhällena i naturbetesmarkerna är bitvis art- och individrika med förekomst av hävdgynnade arter som kattfot, gåsört, stagg, ögontröst, darrgräs, brudborste och brudbröd.

b) Svartbådan-Vedlösaviken. Området utgörs av flacka, delvis rikt grovblockiga moränmarker med en spridd mosaik av småkärr och gölar. Vegetationen består huvudsakligen av kalkbarrskog med påtagligt inslag av olika lövträd och lundväxter. Kärren och gölarna domineras av smalkaveldun och har en rik flora med bl.a. kransalger, axag, ävjestarr och gulyxne. Kärrmosaikerna utgör mycket bra lokaler för större vattensalamander, gölgroda, blodigel och ett antal intressanta trollsländearter. Vid Draget finns stora sammanhängande strandängar. Vid Vedlösaviken finns öppna stenstränder med utanförhängande laguner och stenskår. Området hyser även en rik fågelfauna, där bl.a. den rödlistade tretåiga hackspetten kan nämnas.

c) Hällefjärd. Området utgörs av sjön Hällefjärd med närliggande myrmarker samt omgivande barrskogsbevuxna, flacka rikblockiga moränmarker. Stora delar av kärret är av fast-mattekaraktär med stor artrikedom bland örter och starr. Från rödlistan kan gulyxne nämnas. Sjön hyser kransalger och även population av gölgroda och blodigel. Dessutom finns en intressant molluskfauna. Hällefjärdsområdet är ett myrkomplex bestående av flera små till medelstora kalkkärr i anslutning till små mosseytor. Våtmarkerna är botaniskt rika och området är även zoologiskt värdefullt då där finns viktiga biotoper för de ovan nämnda relikarterna blodigel och gölgroda. Området är viktigt som representant för successionsstadier av unga kärr. Dessutom är området mångformigt med bl.a. värdefulla skogs- och myrmosaikerna. I gammelskogsbestånden märks ryl, almdyna, aspfjädermossa, stor aspticka och sumpäggschamp.

d) Strönningsvik. Strönningsvik är en grund, i det närmaste helt myromgiven sjö med förekomst av kransalger och gölgroda. Den är en typisk representant för kalkmyrar i norra Uppland med våtmarkstyperna mosse, kärr, extremrikkärr och tjärn. Våtmarksområdet i Strönningsvik är botaniskt intressant som

myrkomplex med en mångfald biotoper däribland stort inslag av rikkärr. Området hyser flera sällsynta eller hotade växter samt utgör lokal för gölgröda och blodigel.

Barknårsfjärden är ett delvis beteshävdad strandområde. Stranden är indelad i de vid brackvatten typiska vegetationszonerna. Området utgör ett betydelsefullt inslag i landskapsbilden.

e) Bondskäret-Ängskär. Området är småkuperat och normalblockigt med småbrutna skogs- och odlingsmarker. Skogsmarken består av äldre bitvis urskogslänkande barr- eller blandskog samt hällmarkstallskog. Odlingsmarkerna, till största delen naturbetesmarker, är rika på ädla lövträd, bl.a. ett stort antal hamlade askar. Betesmarkerna och strandängarna är mycket örtrika med art- och individrika växtsamhällen och en stor mängd hävdgynnade arter som har få motsvarigheter i länet. Våtmarkerna kring Ängskärsviken innehåller de flesta strandtyper som påträffas i skyddade havsvikar. Fågelfaunan är ovanligt komplex med ett stort antal häckande arter. Strandängarna utgör en viktig rastplats för vadarfåglar.

I den sydvästra delen av Bondskäret finns en naturbetesmark som utgörs av havsstrandäng och träd- och buskbärande hagmark (objektnummer 60-046). I marken förekommer kalk inom vissa partier. Vanliga inslag i vegetationen är växtsamhällen med ljung, ängshavre, skogsnäva samt örtrika växtsamhällen på både torr och frisk mark. På havsstrandängen förekommer typer med agnsäv- krypven och salttåg-rödsvingel, med inslag av kalkfuktäng. En stor mängd arter knutna till kontinuerlig hävd växer i området. Bland dessa kan nämnas fältgentiana, låsbräken, brudsporre, ormtunga, kattfot, axveronika, majviva, vildlin, älvväxing, ängsstarr och loppstarr.

Anmärkningar: Samtliga delområden utgör klass 1 i Länsstyrelsens naturvårdsprogram. Utöver dessa ingår ytterligare ett femtontal objekt från Länsstyrelsens naturvårdsprogram i området. Delområde Hållen utgör klass 1 i Länsstyrelsens kulturminnesvårdsprogram. De flesta av våtmarkerna i området ingår i Länsstyrelsens våtmarksinventering. Området ingår i Länsstyrelsens "Odlingslandskap i Uppsala län" och i Naturvårdsverkets nationella bevarandeplan för odlingslandskapet.

Referenser:

- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1972: Naturvårdsinventering, 8. Tierps kommun, Norra delen.
Länsstyrelsen i Uppsala län och Uppsala läns landsting, 1982: Vägvisare till naturen i Uppsala län.
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1986: Inventering av våtmarker i Uppsala län. Medd. 1/1986.
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. Medd. 2/1987.
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Ängs- och hagmarker i Uppsala län - Tierp och Älvkarleby. Medd.1993:3.
Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Odlingslandskap i Uppsala län. Länsstyrelsen 1993:4.
Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige.
Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet.
Lundgren, S. 1957: Kust. Nordisk Rotogravyr.
Forsberg, C. 1965: Environmental Conditions of Swedish Charophytes. Symbolae Botanicae Upsaliensis XVIII:4 - Uppsala.
Fernholm, B.& Stolt, B-O. 1976: Nordupplands ätliga groda i sin naturliga miljö. Fauna och flora 71: 77-79
Björkman, C.& Rydin, H. 1977: Hällefjärd - Botanisk inventering av ett myrområde i norra Uppland. Länsstyrelsen i Uppsala län. Medd. 1977:3.
Norling, E. 1982: Fågellivet i Ängskärsområdet. Fåglar i Norduppland.
Jonsell, B. 1983: Naturen i Hållnäs socken (Uppland). Stencilrat häfte.
Stockholms ornitologiska förening och Upplands ornitologiska förening, 1999: Fågellokalerna i Uppland och Stockholms län.